

Egészségügyi menedzsment képzések - formák és tartalmak

Healthcare Management Education - Forms and Contents

SZABADOS GY. N.¹, BÁCSNÉ B. É.², FENYVES V.³, BÁCS Z.⁴, FELFÖLDI J.⁵, SZABADOS K.⁶, MOLNÁR A.⁷, RÁTHONYI G.⁸

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági- és Menedzsment Intézet, szabados.gyorgy@econ.unideb.hu

² Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági- és Menedzsment Intézet, bacsne.baba.eva@econ.unideb.hu

³Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Kontrolling Tanszék, fenyves.veronika@econ.unideb.hu

⁴Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Számviteli Tanszék, bacs.zoltan@econ.unideb.hu

⁵Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Alkalmazott Informatika és Logisztika Intézet, felfoldi.janos@econ.unideb.hu

⁶ Régió-Terv Kft., Ügyvezető, krisz.szabados@gmail.com

⁷ Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági- és Menedzsment Intézet, molnar.aniko@econ.unideb.hu

⁸ Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Agrárinformatika Tanszék, rathonyi.gergely@econ.unideb.hu

Absztrakt. Az egy tudományterületen belüli szakterületi önállósodás a XXI. századra plurális jelleget öltött. A menedzsment diszciplína XX. század eleji megjelenése az ipar területére korlátozódott, és a hatékonyság maximalizálásával volt összefüggésben. Mára a menedzsment az egészségügy területén is önállósodott, a képzések terén bizonyosan, melyet nemzetközi szinten számtalan képzési forma kínálata erősít meg. Itthon a képzési formák felsőoktatási szinten egyelőre bináris jelleget öltenek, egyetlen BA és egyetlen MA képzési lehetőséget kínálva. Tanulmányunk célja feltárni a nemzetközi képzések sokszínűségét, bemutatva azok fontosabb sajátosságait, összevetve a hazai viszonyokkal, mely összességében új vagy újszerű képzési formák megjelenésének szükségességére világíthat rá.

Kulcsszavak: menedzsment, egészségügyi menedzsment, felsőoktatási egészségügyi képzések

Abstract. Gaining autonomy of a subfield of a private discipline has become plural up to the XXI. century. The appearance of the management discipline at the beginning of the XX. century mostly dealt with the industrial sector, and it was in relationship with the maximalization of efficiency. For now management became on his own in the healthcare sector, certainly regarding the education forms, which is emphasized the numerous educational ways on international level. Educational forms have a binary feature on national level, offering one BA and one MA possibility to learn. The objective of this study is to reveal diversity of the international education forms, illustrating their more important specifications, comparing them with the domestic relationship, all of which may highlight the need for new or novel education forms.

Keywords: management, healthcare management, academic education forms

Bevezetés

A menedzsment tudomány története napjainkra közel 100 évre nyúlik vissza. Ez a tudomány klasszikusan mindig is az ipari termelő, hatékonyságra törekvő, tömegtermeléssel foglalkozó szervezetek vizsgálatára jött létre abban az Amerikában, ahol erre az időszakra már az a határozott elképzelés fogalmazódott meg a tudományok irányába, hogy képes legyen konkrét, jól meghatározott problémák azonosítására és igyekezzen a tudás révén választ, megoldást is kínálni azokra. Taylor megfogalmazása szerint a vezetés célja alapvetően a munkaadó és dolgozó közötti alapvető érdekellentét feloldása: „a magas bérek és az alacsony költségek együttesen képezik a legjobb vezetés alapját” [1]. Az egészségügyi gondolkodás megjelenése ezen a területen az első időkben csak mellékgágon jelentkezett, írja pl. Fayol [2], Drucker [3], Yoram [4].

A menedzsment és üzleti jellegű ismeretek a formális oktatásba történő begyűrzése külföldön (pl. Amerikában) alapvetően egy relatíve új terület, írja Griffin [5], „hiszen a XX. század első néhány évtizedében csupán igen kevés sikeres vezető végzett főiskolát, azok is a társadalomtudományok és a liberális művészetek terén. Az üzleti végzettség egyet jelentett a közgazdasági tanulmányokkal. Manapság azonban az a trend, hogy az üzleti siker alapvető feltétele a formális végzettség. Ezeknek a képzéseknek a része a menedzsment képességek megszerzése, melynek az az elsődleges előnye, hogy a diák egy kidolgozott programot tud követni, valamint a jelenlegi kutatásokkal és menedzsment gondolkodás alapjaival, elemeivel ismerkedhet meg.

Ezek a kurzusok lehetnek graduálisak, közép- vagy mesterszintűek, általánosok, vagy épp annyira specifikusak, amennyire csak lehet. Hogy a témához is közel álló sajátosságot említsünk, jó példa a mai is élő és aktív klasszikus, gondolkodó és menedzsment guru Henry Mintzberg professzor International Master's for Health Leadership (IMHL) programja, mely azzal a kimondott céllal jött létre, hogy „a világelső egészségügyi menedzsment és leadership vezetői képzése legyen.” [6]. Mintzberg professzornak már magában a neve is garancia arra, hogy ez a program vezető szerepet töltsön be az egészségügyi menedzsment képzésben. Ez a képzés „évente több, mint 15 ország résztvevőit fogadja, akik már végzett szakemberek (az executives felület alatt) és az egészségügy bármely területén dolgozhatnak”. Ez persze a szakma csúcsa, és arra utal, hogy mennyire felértékelődtek a menedzsment jellegű képzések az egészségügyi képzések területén.

Az mára bizonyossá vált, hogy akárcsak más társadalomtudományi területek, mint pl. a szociológia vagy a pszichológia, a menedzsment diszciplína is belépett azon alapvető oktatási tudományterületek közé, mely alap és/vagy mesterszakos szinten valamennyi képzési formában megjelenik. Általánosságban nemzetközi szinten a management elnevezés használatos, míg itthon párhuzamosan használják a management, menedzsment, vezetés kifejezéseket. A tudományon belüli szakterületek önállósodását jelzi, hogy pl. az emberi erőforrás menedzsment, a leadership, a motiváció, stratégiai menedzsment igen sok esetben már önálló kurzusként szerepel a képzéseken, sok esetben mesterszinten.

Amit érdemes itt még megemlíteni, az a fogalmi keveredés, ami sok esetben nehezen vagy nem igazán tisztázott még ma sem. Így fordulhat elő, hogy próbálnak különbséget tenni group és team között, vagy épp megkülönböztetik a leadership és management fogalmát. Úgy érdemes ezekre tekinteni, hogy ezek

a kisebb különbségek csak színesítik és megerősítik a menedzsment tudomány irányába meglévő érdeklődést, és noha igen sok esetben, a konceptualitás szintjén létezhetnek különbözőségek, az operacionális szintjén ezek a legtöbb esetben már nem tudnak megjelenni. Tanulmányunkban az egészségügyi menedzsment területén jelenlévő plurális, sokszínű, sokféle képzési formáknak igyekszünk fontosabb hazai és nemzetközi vonatkozásait felölelni.

1. A téma irodalmi megközelítése

Taylor [1] és Fayol [2] korai munkái arról árulkodnak, hogy a megfogalmazott gondolatok (Taylor esetében noha erősen specifikusak) mégis összességében általánosan, valamennyi szervezet esetében általánosíthatóak. Ez a fajta megközelítés a nemzetközi menedzsment könyvekben a mai napig fellelhető, ugyanis szakmai tartalmuk gerincét a Fayol által megfogalmazott Planning, Organizing, Leading és Controlling (Tervezés, Szervezés, Vezetés, Ellenőrzés) fejezetek adják ([7, 8, 9, 10]. Amennyiben általánosan elfogadott, általános jellegű nemzetközi menedzsment szakkönyvet nyitunk ki, a helyzet nagyjából ugyanez.

A hazai legfontosabb vezetési jellegű irodalmak [11, 12] ettől alapvetően eltérő módon közelítik meg a menedzsment diszciplínát, ahol elsősorban a nemzetközi közegből kiragadott egyes hangsúlyosabb funkciók kerülnek bemutatásra, sajnos kevésbé empirikusan, és többnyire elméleti síkon. Néhány specifikus munka említhető meg [13, 14], azok is ugyanakkor többségében továbbra is általánosak címük ellenére. Igen nagy szakmai előnye a nemzetközi általános menedzsment szakirodalmaknak az, hogy többnyire kiforrott, igen sok kiadást megélt munkákról van szó, melyek egyrészt többféle didaktikai megoldásokat (így filmek, esetek, kutatások) alkalmaznak, másrészt pedig azok - a menedzsment nemzetközi irodalmának megfelelően esettanulmány módszerre építve - számtalan szakterületen, így az egészségtudományok terén is bővelkednek példában. Sőt, a menedzsment irodalmának másik, sajnos már elhunyt klasszikusa, Peter Drucker utolsó (hanem a legutolsó) munkái [15, 16] már szektor specifikus vonatkozásokat is tartalmaznak (pl. „Managing Service Institutions” (Szolgáltató intézmények irányítása) az általános könyvben és a Cases (Esettanulmány) könyvben „Health Care as a Business” (Az egészségügy, mint üzlet) fejezetek).

A Google Scholar tudományos adatbázisban a „healthcare management” (egészségügyi menedzsment) kifejezésre keresve nagyjából 3,1 millió találat jelenik meg. A Scopus-ban ugyanezt a keresést elvégezve a találatok száma 112 907. Nyilvánvalóan ezek a minimum számok, mivel újabb keresési kifejezésekre, pl. „healthcare leadership”(egészségügyi vezető) 8907 találatot hoz a Scopus, míg a Google Scholar 1, 64 millió találatot azonosít be. Látható a nagymértékű, alkalmazott tudományos érdeklődés a szakterület iránt.

A külföldi folyóiratok közül a vezető Harvard Business Review-ban a healthcare (egészségügy) szóra rákeresve a Leadership-en (vezetésen) belül 182 cikk, a Managing people-ra szűkítve 272 írás jelenik meg. A cikkek egy része fizetős letölthető, a másik része korlátozottan hozzáférhető, és sajnos inkább újságírói szintű cikk, nem pedig tudományos jellegű.

A hazai irodalmak a téma kapcsán igencsak visszafogottak. A nemzetközi irodalmakat tekintve ez a fajta ismeret átadás olyan magas szintet ért el, hogy nemcsak alap és mesterképzésekben, hanem posztgra-

duális képzésekben is megjelenik, jó példa erre a már korábban említett Mintzberg professzor International Master's for Health Leadership (IMHL) (Nemzetközi Egészségügyi Vezetés Mester Diploma) programja [6]. Maga a menedzsment tudomány ismereteinek a szakmában történő átadása szakember szintjén előadások, továbbképzések szintjén jelenik meg, szervezetek szintjén pedig integrált módon, szervezetfejlesztési programok kapcsán.

2. A vizsgálat anyaga és módszere

A kvalitatív megközelítések mára, az egyes vizsgálati anyagok sajátosságai miatt egyre nagyobb jelentőséget kapnak. Csurgó [17] szerint például „Az interjú módszer mellett szól, hogy a nemzetközi szakirodalomban is döntően kvalitatív, és azon belül is interjú módszerek segítségével kutatják a vidékreprezentációt... Emellett a kvalitatív módszereket alkalmazó esettanulmányi megközelítés rendkívül népszerű a nemzetközi vidékszociológiában, valamint a hazai lokalitás kutatások esetében is elterjedt és egyre elfogadottabb”. Ez nemcsak azt jelenti, hogy szakcikkek esetében jelennek meg a kvalitatív megközelítések, de akár komplett PhD dolgozat módszertani alapjául is szolgálhatnak, mint ahogy ezt az említett Csurgó Bernadett PhD dolgozata is igazolja.

Az általunk alkalmazott dokumentumelemzési módszer [18] lényege: „a dokumentumokban található összefüggések, jellegzetességek feltárása. Szaknyelven ezt úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a strukturálatlan szövegből „kiemeljük” és strukturált formába rendezzük a kutatás szempontjából fontos információkat. Mint a fenti példák is mutatják, ez a módszer elsősorban szöveges dokumentumok elemzésére alkalmazható”. A szerző által “Másodlagos kutatás esetén önálló módszerként mások által létrehozott dokumentumok (pl. újságcikkek, blogbejegyzések, levelek, fejlesztési dokumentumok, stb.) vizsgálatára” vállalkoztunk olyan módon, hogy külföldi egyetem healthcare management témájú képzéseivel foglalkozó, hivatalos képzési anyagokat tekintettünk át, azok témánk szempontjából fontos részleteit emeltük ki, majd pedig a felsorolt információkkal kapcsolatosan az anyagok önálló elemzésére, azok vonatkozásainak összegzésére vállalkoztunk. A munka jelentős részét az irodalmi forráskutatás mellett a fordítási tevékenység adta, az anyagok javarésze ugyanis kizárólag angol nyelven állt rendelkezésre. A feltáró jellegű kutatás fontos része a healthcare management jellegű oktatási tények feltárása, és a már említett [18] ajánlás szerinti” tények jellegének és típusainak meghatározása és leírása”.

3. A vizsgálat eredményei

3.1 Egészségügyi menedzsment jellegű képzési formák, szakok beazonosítása

3.1.1 A nemzetközi szint- a világelső

A Mintzberg professzor nevéhez köthető kezdeményezés nem egyedülálló az amerikai vezetői képzésben, néhány, az egészségügyhöz kapcsolódó további, menedzsment jellegű képzést számos világelső egyetem is kínál. A világ legjobb egyetemének rangsorát minden évben több szervezet is közzéteszi, ebben a tanulmányban a The Times Higher Education World University Ranking [19] 92 ország közel 1400 egyetemének rangsorának első 10 képzési helyezettjeire fókuszálunk:

1. Az Oxford University (UK). A listán világszerte Oxford „Leadership and Management in Health Care” (Vezetés és menedzsment az egészségügyben) képzése [20] igen rövid (5 napos), posztgraduális képzés és MSC képzés keretében is teljesíthető. Ez a kurzus általános jellegű, és jórészt független egészségügyi vagy orvosi igen specifikus szakmai specialitásoktól. Betekintést enged egészségügyi szervezetek és az ott dolgozók munkájának megértésébe. Ez a fajta speciális szemlélet lehetővé teszi azt, hogy a minőségi változtatások kezdeményezése és menedzselése terén hatékonyabbak lehessünk”-írja a kurzus tájékoztatója. A kurzus fő komponensei az egészségügyi szakterület stratégiai sajátosságai, az operatív az egészségügyi szakterület operatív sajátosságai, az egészségügyi szakterület személyközi sajátosságai, ezen három egymással való összefüggése és az egészségügyi rendszerek fontosabb vezetési és menedzsment szerepei, feladatai valamint néhány általános vezetési eszköz ismertetése, különösen a csapatmunkához és változások területéhez kapcsolódóan, melyek segítenek a döntések meghozatalában a komplex egészségügyi környezetben (a képzést Richard Canter, Visiting Professor of Surgical Education at the University of Oxford (a sebészeti oktatás vendégprofesszora) tartja, a képzés ára 2000 font). Az intézményben egészségügyi menedzsment területen önálló kutatás is folyik [21].

2. California Institute of Technology (US). Az intézmény alapvetően széleskörű képzést kínál, ám menedzsment területen csupán általános (humanities (humán tárgyak)) képzéseket talál, egészségügyi képzés terén a Medical Engineering (Orvosmérnök) képzés van a képzési palettán 2020/2021-re.

3. University of Cambridge (US). A neves bostoni egyetem „undergraduate” képzési szint keretében (egyetemi tanulmányok alatt) kínál a jogi képzéshez kapcsolódóan általános menedzsment ismereteket [22], illetve Mphil (master of philosophy degree) in Management („elődoktori” diploma, ez a fajta képzés hazánkban nem létezik, de tartalma az, hogy olyanok kaphatják meg a Mphil diplomát, akik a doktori program kötelező óráit elvégezték, és letették a minősítő vizsgákat, de még a disszertációjukat nem írták meg) képzést olyanoknak, akik nem tanultak eddig ilyen menedzsment jellegű ismereteket [23]. Ugyanennek az iskolának a sajátos képzése a Master of Studies in Social Innovation (Társadalmi innováció mesterképzés), ahol a „fokozódó társadalmi nyomásra adott innovatív megoldások vezetésére készítik fel az üzleti, köz- és társadalmi szféra szereplőit.” Megjegyezhető, hogy a kimondottan vezetői képzések alapvetően általános jellegűek, és pl. a Senior Management (felső vezető) program mindössze 30 napos és 22 ezer dollárba kerül.

4. A Stanford University (US). A Stanford Egyetem orvosi jellegű képzése már a honlapján kiemelt figyelmet fordít az egészségügy területének, és innovációs kultúrával jellemzik önmagukat, ahol „az egészségügyi szakértelmet a kutatással ötvözve ösztönzik a kreatív gondolkodást és innovációt [24]. Az intézmény orvosi képzésének területén menedzsment ismereteket nem sikerült beazonosítani, a Master képzések területén néhány, pl. Health Policy Master-nek (Egészségpolitika Mester szaknak) vannak vezetési vonatkozásai. Az egyetem kurzusai esetében egészségügyi menedzsment jellegű képzést nem sikerült beazonosítani, a School of Medicine (orvosi iskola) képzései elsősorban orvosi területen specifikusak, a honlap szerint a School of Law (jogi iskola) keretében kínálnak üzleti, menedzsment jellegű ismereteket.

5. Az MIT (US). Az MIT rendszeresen szerepel a világ legjobb egyetemeinek listáján. Az MIT Health Certificate programja egy közösségalapú képzés, melynek célja innovációs megoldások kidolgozása és tesztelése, interdiszciplináris megközelítéssel. Ennek a kurzusnak a célja az, hogy a hallgatóknak alapvetően üzlet orientált klinikai és technológiai tudást adjon az egészségügy, az egészségügyi ellátás és a gyógyszeripar területén, klinikai és iparági szakértők bevonásával.

6, A Princetown University (US). Az egyetem úgy tűnik, hogy az egészségügy terén többféle lehetőséget is kínál. MBA (Grad programs) keretében [25] 2 éves Health Care Administration (Egészségügyi igazgatás) képzésük egészségügyi vezetői feladatokra készíti fel a tanulókat. A Health and Health Policy (Egészség és egészségpolitika) képzésnek is vannak közgazdasági, -vezetői vonatkozásai [26]. A Health Administration (Egészségügyi igazgatás) program graduális képzése [27] kimondottan egészségügyi vezetői képzés.

7. A Harvard University (US). Az egyetem Master in Clinical Operations (Klinikai működtetés Mester) képzése [28] főként az egészségügyben dolgozók számára nyújt klinikai folyamatmenedzsment képzést, mely segíti a résztvevőket a csapatvezetésben, a hatékonyság optimalizálásában, és a betegek tapasztalatainak javításában. A képzés hossza teljes idős (nappalin) képzésben 9 hónap, részidős (levelezős) képzésben 2 éves. Az egyetemhez tartozó részleg a School of Public Health (Népegészségügyi Iskola). Ennek az iskolának külön tanszéke van (Department of Health Policy and Management) [29], mely tanszék jól kiforrottan fókuszál a jövő generáció egészségügyi vezetőinek inspirálására és képzésére. Sokrétű képzéseik közé tartozik [30] a Master of Science in Health Policy and Management (Egészségpolitika és –irányítás Mester szak)(1 éves), a Master of Public Health Degree Program (Népegészségügyi Mester szak), a Doctor of Public Health (Népegészségügyi Doktor) multidiszciplináris képzés (mely 3-4 év alatt egészségügyi ismeretek mellett menedzsment, vezetői, kommunikációs és innovációs készség fejlesztésre fókuszál) valamint a Master of Health Care Management (Egészségügyi Menedzser Mester) képzés [31], mely képzés gyakorlatias vezetői, leadership (vezetői) képességek átadására fókuszál, és elsősorban egészségügyi vezetőket képez.

8. A Yale University (US). A neves egyetemen egészségügyi menedzsment jellegű képzés a Yale School of Management-hez [32] tartozik. A program ismertetőjében arról írnak, hogy „az egészségügyi szakemberek javarésze korlátozott üzleti menedzsment tudással rendelkezik, mégis vélhetően elérkezik életükben és karrierükben az a pont, amikor nem csak a betegekkel, de egy komplett szervezettel is foglalkozniuk kell. Mára drasztikusan megnőtt az igény az olyan klinikai és egészségügyi menedzserek iránt, akik átlátják mindennapos üzleti döntéseik gazdasági és folyamatbeli hatásait.” Ez a 8 hetes Healthcare Management (Egészségügyi menedzser)online vezetői program alapvető áttekintést ad az USA egészségügyi rendszerének üzleti irányelveiről és szervezeti megoldásairól. Az egyetem másik iskolája, a Yale School of Public Health képzése az Master of Public Health in Health Care Management (Népegészségügyi Mesterképzés Egészségügyi Menedzser területen) [33], mely az előbb említett Yale School of Managementtel együttműködve oktat szervezeti magatartás és leadership (vezetés), üzleti gazdaságtan, minőségmenedzsment, költség-hatékonyság elemzés, kórház és integrált egészségügyi szolgáltató rendszerek adminisztrációja és élettudományi iparági ismereteket. Ez a mesterképzési forma egyébként online mesterképzésként itthon is ismert [34].

9. University of Chicago (US). Az egyetem School of Social Service Administration iskolája két mesterképzést is kínál, mely egészségügyi menedzsment vonatkozásokat tartalmaz [35]. Míg a Social Work (Szociális munka), Social Policy (Szociálpolitika) and Social Administration (Szociális igazgatás)(SW) képzés alapvetően a hazánkban is ismert, szociális munkás jellegű képzés, addig a Social Sector Leadership and Nonprofit Management (SSL) (Szociális szektor vezetése és nonprofit menedzsment) alapvetően olyan, már szakmai tapasztalatokkal rendelkezőknek szól, akik vezetői szerepet szeretnének betölteni. Az egyetem Graduate Program in Health Administration and Policy (Egészségügyi igazgatás és

politika) képzése [36] szintén vezetői jellegű képzést biztosít „a gyorsan változó egészségügyi ellátás terén”, és a képzés több tudományterület, így a menedzsment, közpolitika, jog, orvostudomány és egészségügyi adminisztráció szakterületek együttműködésében valósul meg. Az egyetem honlapja szerint a Center for Health Administration Studies [37] 75 éve tölt be vezető szerepet az egészségügyi képzés és kutatások terén, egyfajta interdiszciplináris képzési formát kínálva.

10. Imperial College (UK). A londoni székhelyű iskola undergraduate szinten (egyetemi tanulmányok alatt) ilyen jellegű képzést nem kínál, postgraduate szinten (diploma szerzés után) kínál International Health Management MSc (Nemzetközi Egészségügyi Menedzser Mester) képzést [38] (ez az Imperial College Business Schoolhoz tartozik), mely egy éves képzési időszakú és az egészségügy területén készít fel vezetői feladatokra. További, egészségügyi menedzsment jellegű képzéseket kínál még itt az Institute of Global Health Innovation, Health Policy (Egészségpolitika) képzést többféle képzési szinten (pl, MSc, PG Dip, PG Cert), valamint Health Care and Design (Egészségügy és tervezés) képzést MSc szinten [39].

Idő és kapacitás hiány miatt szinte lehetetlen az összes további, egészségügyi vonatkozású képzési formát áttekinteni a sorban következő képzési helyeken, pedig ezek között olyan jelentős intézmények is vannak, mint a University of Pennsylvania, a John Hopkins University és a University of California, Berkeley stb.

A fentiekből is világosan áttekinthetőek a főbb irányok, vonalak, képzési modellek. A tárgyak, a képzések esszenciáját a következő felsorolásban lehet áttekinteni:

- Néha önálló intézmények, intézetek visznek, több esetben kooperációs jellegű képzéseket, azaz több tudományterület, így pl. a jog/közgazdaságtan/menedzsment és az orvostudományok képviselőinek együttműködésére révén működik az adott képzés
- BA szinten ilyen képzés ritkán fordul elő
- A képzések alapvetően mesterszintűek, és azok elnevezésükben Healthcare Management, vagy ehhez hasonló megnevezését tartalmazzák
- Vezetői feladatokra készítenek fel az egészségügy terén
- Vezetési jellegű képzések a szokásos menedzsment gondolatmenetet követik, ahol a főbb témák a leadership (vezetés), az innovation (innováció).

Egy külön honlap [40] foglalkozik emellett a nyugati egészségügyi menedzsment képzések rangsorolásával is, több változó figyelembe vételével, ebben a rangsorban a University of Utah (Salt Lake City, Utah) szerepel az első helyen Master of Healthcare Administration (Egészségügyi Igazgatás Mester) képzésével.

3.1.2 A szűkebb nemzetközi, európai szint

Az egészségügyi menedzsment jellegű képzések európai szintjéhez már néhány kiegészítő információ is rendelkezésre áll nemzetközi szinten. Az egyik maga a képzési szintek különbözősége, ahol 3 fő szint különíthető el nemzetközileg:

- Bachelor in Public Health (BPH) (Népegészségügyi Alapszak)
- Master in Public Health (MPH) (Népegészségügyi Mester szak)

- Doctor in Public Health (DPH) (Doktor Népegészségügyi/Közegészségügyi területen) [41].

Az egészségügyi alapképzés (BPH) nem más, mint „közegészségügyi alapképzés új főiskolai hallgatók és visszatérő szakemberek számára”. Ehhez a hallgatóknak be kell iratkozniuk a képző intézménybe és be valamennyi előírt tárgyból – köztük közismereti tárgyakból is pl. történelemből, matematikából stb. – jegyet kell szerezniük, vagyis az összes általános oktatási követelménynek eleget téve kaphatnak diplomát.

Erre példák a Healthcare területen az alapképzési szinten is megtalálható menedzsment jellegű képzési formák. Ebből csak néhány sajátosat szeretnénk bemutatni [42] (nagyon sok a speciális, pl. nővérképzés, biomedical science, pharmacology, biomedical engineering, szociálpolitika).

1. BA (Hons) Healthcare Management (Arden Study Centre, Berlin, Németország, de van Nagy-Britanniában is képzésük). A képzés 3 éves, teljes idős, angol nyelvű. A program leírása szerint egészségügyi környezetben vezetői pozíciókhoz szükséges ismeretet lehet elsajátítani, épp ezért sok az általános (pl. planning and managing resources (tervezés és vezetői erőforrások)) és specifikus menedzsment jellegű tárgy (pl. Leading teams in health and social care (Csoportok vezetése egészségügyi és szociális szférában) száma

2. BSc (Hons) Healthcare Management (Egészségügyi Menedzser)(University of Essex Online, Uk). A képzés 48 hónapos, angol nyelvű, online, 18 500 GBP képzési díjjal. Az előzőhöz hasonlóan vezetői feladatokra készít fel. A képzés moduljai nem elérhetőek.

3. Bachelor Health & Social Care Management (Egészségügyi és Szociális menedzser Alapszak) (Somerset College, Taunton, United Kingdom). A képzés 1 éves, teljes idős, angol nyelven folyik és 9500 GBP a képzési díj A képzés igazából másodképzés jellegű, mivel bemeneti előfeltételei vannak (meglévő képzésre, vagy meghatározott tárgyak teljesítésére alapul). A képzés moduljai röviden:

- Evidence in Practice (Szakmai gyakorlat)
- Critical Practice (Kritikus gyakorlat)
- Inter-agency and Partnership Working (Ügynökségek közti és partnerségi munka)
- Advanced Research Methods (Kutatás módszertan)
- Dissertation, supervised by a tutor (Szakdolgozat írás).

A BSc képzések egyébként igen sokszínűek az egészségügy terén, de amennyire sokszínű az egészségügyi képzés, a konkrétan vezetői feladatokra felkészítendő képzés viszont láthatóan legalább annyira kevés. A képzések időtartama nem egységes, jellemzően 3-4 évig terjed a hossza, és az elérhető tematika szerint egyesíti az egészségügyi ismereteket a menedzsment diszciplínával.

Az egészségügyi mesterképzésben több társadalomtudományi kurzus is szerepet kap (pl. szociológia, pszichológia, szociális munka) és az MPH programot úgy tervezték, hogy „a tantervbe beépítse az irányítási elemeket, így az egészségügyi környezetben a menedzsment különböző szempontjaival foglalkozó tanfolyamok is jelen lehetnek.”

A képzések egy része egy egyetem több színhelyéhez tartozó képzési lehetőséget tartalmaz. A már említett healthcare studies.com [42] listáján az egyik ilyen példa a több képzési helyen működő United International Business Schools (fő Campusa Zürichben van, de van képzési campusa Amszterdamban, Antwerpenben, Barcelonában, Brüsszelben, Madridban, Genévában, Milánóban és Tokióban is) a már említettekhez hasonló 1 éves teljes idejű mesterképzést kínál Healthcare Management elnevezéssel [43], illetve részidőben 2-3 éves a képzés. A kurzus 4 blokkból áll; a főtárgyak, választhatóak, a szakterülethez tartozó 4 egészségügyi tárgyból és ez kiegészül a tézisírással.

Konkréten, egy egyetemhez köthető mesterképzéseket ez a forrás részletez [44]. A különféle, a honlap szerint Healthcare Management Master Degree (Egészségügyi Menedzser Mesterképzési) programok röviden az alábbiak az alábbi helyszíneken (a képzésre vonatkozó, elérhető rövid információkkal kiegészítve, csakis az európai vonatkozású képzéseket tartalmazza, így kimarad egy kanadai, és egy libanoni):

1. MSC in International Health Management (Berlin School Of Business & Innovation, Berlin, Németország). A képzés 18 hónapos, a főbb kurzusok: Anthropology and Sociology of Health and Medical Care (Az egészségügyi és orvosi ellátás antropológiája és szociológiája), Financial and Economic Management of Health Organisations (Egészségügyi szervezetek pénzügyi és gazdasági irányítása), National Health Systems and Health Policy (Nemzeti egészségügyi rendszerek és egészségpolitika).

2. Master of Public Health-International Course of Health Development (Royal Tropical Institute (KIT), Amszterdam, Hollandia). A képzés 1 éves, és két specializációt kínál: MPH in Health Systems Policy and Management (Egészségügyi rendszerek politikája és menedzsmentje Mesterképzése) és MPH in Sexual and Reproductive Health and Rights (Szexuális és reprodukív egészség és jogok Mesterképzése).

3. Professional Master in eHealth Management (Rome Business School, Olaszország). A képzés 12 hónapos. A képzés tartalmát tekintve a legmodernebb egészségügyi technológia oktatását ígéri, azaz az E-egészségügy alkalmazására készít fel. A hallgatók megismerik az elektronikus orvosi, és egészségügyi nyilvántartások rendszereit, klinikai döntéstámogató rendszereket, melyeket IT támogatással, Telemedicina alkalmazásával lehet működtetni.

A harmadik, legmagasabb szint a Közegészségügyi doktor (DPH), mely elsősorban vezetői szerepre készít fel, azaz arra, hogy „a kurzuson végzetek vezető szerepet tölthessenek be a közegészségügy szempontjából releváns területeken. A DPH program célja, hogy a hallgatók hatékony döntéshozókká, interdiszciplináris szakértőkké és általában a közegészségügy szakértőivé váljanak. Ennek a képezésnek a tematikus elemei közé tartozik a kommunikációs ismeretek fejlesztése, a vezetési ismeretek átadása, a közösségi kapcsolatok javítása és a legtöbb DPH program tartalmaz egy gyakorlati követelményt is, amely magában foglalhatja a közegészségügyi hivatali munkát egy képzett közegészségügyi szakember felügyelete alatt.”

Összefoglaló jelleggel elmondható, hogy a képzések időtartama jellemzően nem hosszú, 1 és 2 év közötti. Alapvetően már nem csak alapozó, hanem alkalmazott diszciplínákat is nagy számban tartalmaz (pl. Health behavior and management (Egészségmagatartás és –menedzsment), Health communication (Egészségkommunikáció)). A legtöbb képzésben nemcsak elméleti, de már sok gyakorlati rész is található. A képzésekben többször előfordul projekt jellegű munka teljesítése, és önálló kutatások folytatásához szükséges kutatómódszertani ismereteket is tartalmaznak. A képzések többségének sajátossága a nemzetközi jelleg, melyet az angol nyelven biztosított oktatás, illetve a tárgyak megnevezésében szereplő

„global” kifejezés erősít meg, azaz az oktatási anyag nem csak az adott országra specifikus ismereteket tartalmazza. A képzések leírásában több alkalommal is szerepel, hogy a képzést teljesítő alapvetően menedzseri feladatokra válik alkalmassá, azaz gyakorlatilag ezek a képzések már az egészségügy terén folytatott vezetőképzésről szólnak. A képzések különböznek szakterületi mélységükben, vannak ahol több az egészségügyi rész, de valamennyiben azonos, hogy humán, vezetési jellegű ismeretek oktatására is kiterjed.

3.1.2 A hazai szint

Itthon a nemzetközi trendekkel párhuzamosan szintén megtalálható a menedzsment vonatkozású egészségügyi képzés. Felsőoktatási szakképzésben ehhez közel álló képzést nem lehetett beazonosítani.

Alapszinten a diszciplínához közel álló képzés az Egészségügyi szervező alapszak [45]). A képzés hét féléves, és a következő képzési helyeken indul:

- Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar (DE-EK)
- Gál Ferenc Egyetem Egészség- és Szociális Tudományi Kar (GFE-ESZK)
- Miskolci Egyetem Egészségügyi Kar (ME-EK)
- Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar (PTE-ETK)
- Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közzolgálati Kar (SE-EKK)

A felvi.hu [46] leírása szerint az Egészségügyi menedzser (Health Care Management) mesterképzési szak okleveles egészségügyi menedzser (Health Care Manager) végzettséget ad, orvos- és egészségügy területén. A képzés 4 féléves. A képzést nyújtó intézmények:

- Debreceni Egyetem Népegészségügyi Kar
- Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar
- Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közzolgálati Kar

Szakmai továbbképzés terén be lehetett azonosítani Egészségügyi menedzser (felsőfokú) képzést, az egészségügyi menedzsment szakmacsoporton belül [47], de ez a képzés a képző kínálatában aktuálisként nem indul.

3.1.3 A kutatási eredmények nemzetközi és hazai gyakorlatának összehasonlítása

A nemzetközi plurális képzési megoldások úgy tűnik, hogy egyelőre nem vertek mélyen gyökeret a hazai képzések struktúrájában. Ugyanis mind horizontálisan (azaz a képzések szélessége), mind pedig vertikálisan (azaz a képzések szintje) tekintetében viszonylag erős az elmaradás a nemzetközi megközelítésekhez képest (1.táblázat).

Összehasonlítási szempontok	Nemzetközi környezet	Hazai környezet
Képzési szintek száma	Legalább 4 szint (DPH, posztgraduális, MPH, BPH)	Kétféle: MA és BSC
Alapképzések megléte, pluralitása	Sokféle képzési forma (pl. BPH, BSC Hons, BA Hons, etc.)	Van, de csak egyféle: Egészségügyi szervező alapszak
Mesterképzések	Rengeteg megközelítés (melyik szakterület hangsúlyos)	Egyfajta
Elitképzés-szakmai csúcs	Több egyetem is, beazonosítható	Nem beazonosítható, párhuzamos rendszerek
Képzési diverzifikáció a képzési hossz terén	Igen változatos	Meghatározott, merev
A képzés megengedhetősége	Drága, bizonyos téren igen drága	Rögzített, elfogadható árak, versenyképes nemzetközi szinten

1. táblázat: A nemzetközi és hazai egészségügyi menedzsment képzések összehasonlítása

Forrás: Saját vizsgálatok, 2022.

Különösen számottevő ez a kép az elit egészségügyi menedzsment területén, ahol egyelőre itthon nem alakult ki a képzésekből kitűnő posztgraduális, azaz már szakemberek menedzsment jellegű továbbképzése, és sajnos egyelőre még publikációs szinten sem tudjuk megerősíteni a téma hazai teljes elfogadottságát, meghonosodását.

4. Következtetések

A rendelkezésre álló források alapján a menedzsment diszciplína mára szervesen integrálódott szinte valamennyi képzési formába, alap és mesterszinteken, illetve azokon túlmutató képzéseket tekintve is. A vizsgált egészségügy területén lévő képzések tekintetében úgy tűnik, hogy nemzetközi szinten mára már jól kiforrott interdiszciplináris jellegű képzések állnak rendelkezésre, ami azt jelenti, hogy a némileg kevesebb BA, ugyanakkor az annál több nemzetközi MA szakot tekintve, az egészségügy és a menedzsment diszciplína összefonódik, azaz szakirányú képzések jöttek létre. Ami az érdekessége a képzéseknek, hogy a mesterszakok tekintetében az MPH képzés alapvetően elfogadott, ám ennek ellenére számos képzési hely úgy tűnik, hogy olyan módon versenyez a hallgatókért, hogy tartalmában hasonló, ám elnevezésében különböző képzéseket kínál. Ezeknek a mesterképzéseknek az időtartama sokszor még egy adott képzési helyen is eltérő lehet. A különféle szakok a 2 alapvető tudományterület együttműködését mutatják, mégis alapvetően jól beazonosítható az, hogy melyik tudományterület szerepe hangsúlyosabb (azaz előfordul, hogy orvostudományi területre akkreditált a képzés, melybe a menedzsment szakterület oktatóit is bevonják, vagy épp ennek a fordítottja is előfordul). Azt is mindenképp el

lehet mondani, hogy a képzések rétegződése nemzetközi szinten is megfigyelhető, világelső egyetemek is kínálnak releváns képzéseket, sőt vannak a szakma csúcsához is köthető egészségügyi képzések. Itthon a helyzet jóval egyszerűbb, mindössze egy alap és egy mesterképzési formáról tudni, amit néhány egyetem kínál.

Köszönetnyilvánítás

A publikáció megjelenését a GINOP-2.3.4-15-2020-00008 "Komplex Egészségipari Multidiszciplináris Kompetencia Központ kialakítása a Debreceni Egyetemen új innovatív termékek és technológiák fejlesztése érdekében" projekt támogatta.

Hivatkozások

- [1] Taylor, F.W. (1983): Üzemvezetés. A tudományos vezetés alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp, In.: F.W.Taylor (1911): *Shop Management. The Principles of Scientific Management*. Harper and Brothers Publishers, New York-London. p. 264
- [2] Fayol, H. (1918): *Administration industrielle et générale*. Dunod, Paris. Magyar megjelenés: 1984. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- [3] Drucker, P. – Maciarielo, J. A. (2008b): *Management Cases*. Revised edition. HarperCollins Publishers, New York.
- [4] Yoram, J.Y-Main, J. (2000): *Változástervezés. Vállalatok felkészítése a 21.századra*. Geomédia Szakönyvek, Bp. p. 18.
- [5] Griffin, R, (1984): *Management*. Houghton Mifflin Company, Boston. p. 24.
- [6] mcgill.ca (2021): International Master's for Health Leadership (IMHL), <https://www.mcgill.ca/desautels/programs/international-masters-health-leadership> , megtekintés dátuma: 2021.08.24.
- [7] Robbins, S.P. – Coulter, M. (2012): *Management*. 11th Ed. Pearson-Prentice Hall, NJ.
- [8] Williams, C. (2011): *Management*. 6th Ed. Cengage Learning, Mason
- [9] Daft, R. L. (2010): *Management*. 9th Ed. South-Western Cengage, Mason
- [10] Griffin, R. (2013): *Management* 11.ed.South-Western Cengage Learning, Mason
- [11] Dobák M.-Anatl Zs. (2010): *Vezetés és szervezés*. Aula Kiadó, Bp.
- [12] Bakacsi Gy. (2004): *Szervezeti magatartás és vezetés*. Aula Kiadó, Bp.
- [13] Czuprák O. – Kovács G. (2017): *A szervezetvezetés elmélete. Közzszolgálati szervezetek vezetésének elméleti alapjai*. Dialóg campus Kiadó, Bp.,
- [14] Berde Cs. (2003): *Menedzsment a mezőgazdaságban*. Szaktudás Ház Kiadó Zrt, Bp

- [15] Drucker, P. – Maciarielo, J. A. (2008a): *Management*. Revised edition. HarperCollins Publishers, New York.
- [16] Drucker, P. – Maciarielo, J. A. (2008b): *Management Cases*. Revised edition. HarperCollins Publishers, New York.
- [17] Csurgó B. (2013): *Vidéken lakni és viéken élni. A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására*. Argumentum Kiadó, Bp. p. 143.
- [18] Mayer P. (2011): Bevezetés. in: Kóródi M. (szerk.): Turizmus kutatások módszertana. Pécsi Tudományegyetem. <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turizmus%20kutat%C3%A1sok%20m%C3%B3dszertana/book.html> (megtekintés dátuma: 2022.01.11)
- [19] timeshighereducation.com (2020): The Times Higher Education World University Ranking, [https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort by/rank/sort order/asc/cols/stats](https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort%20by/rank/sort%20order/asc/cols/stats), megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [20] conted.ox.ac.uk (2021): Leadership and Management in Health Care, [https://www.conted.ox.ac.uk/courses/leadership-and-management-in-health-careip#programme details container](https://www.conted.ox.ac.uk/courses/leadership-and-management-in-health-careip#programme%20details%20container), megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [21] sbs.ox.ac.uk (2021): Research areas, Health care, <https://www.sbs.ox.ac.uk/research/research-areas/health-care>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [22] jbs.cam.ac.uk (2021a): Programmes - Undergraduate, <https://www.jbs.cam.ac.uk/programmes/undergraduate/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [23] jbs.cam.ac.uk (2021b): Programmes - Undergraduate, <https://www.jbs.cam.ac.uk/programmes/mphil-management/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [24] med.stanford.edu (2021): Education, <http://med.stanford.edu/education.html>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [25] princetonreview.com (2021a): Healthcare administrator, <https://www.princetonreview.com/grad-programs/124/healthcare-administration>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [26] gradschool.princeton.edu (2021): Health and health policy, <https://gradschool.princeton.edu/academics/fields-study/health-and-health-policy-hhp>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [27] princetonreview.com (2021b): Health administrator, <https://www.princetonreview.com/college-majors/128/health-administration>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [28] post-grad.hms.harvard.edu (2021): Clinical service operations, https://post-grad.hms.harvard.edu/clinical-service-operations?c1=AD_GAW_SE_NW&gclid=CjwKCAiAudD_BRBXEiwAudakX7AqcOGt1pJj2hKVx_Kq1LnhD9uA6WQyV4eo4FJKQiy8vna9bEIEjBoCoFkQAvD_BwE, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [29] hsph.harvard.edu (2021a): Healthcare management, <https://www.hsph.harvard.edu/health-policy-and-management/health-care-management/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.

- [30] hsph.harvard.edu (2021b): Prospective students academic programs overview <https://www.hsph.harvard.edu/health-policy-and-management/prospective-students-academic-programs-overview/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [31] hsph.harvard.edu (2021c): Master in Health Care Management, <https://www.hsph.harvard.edu/mhcm/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [32] som.yale.edu (2021): Healthcare management, <https://som.yale.edu/programs/executive-education/for-individuals/leadership/healthcare-management>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [33] publichealth.yale.edu (2021): MPH Health Care Management Degree, <https://publichealth.yale.edu/education/degrees/mp/hcm/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [34] healthcarestudies.hu (2021): www.healthcarestudies.hu, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [35] ssa.uchicago.edu (2021): Programs, <https://www.ssa.uchicago.edu/programs> , megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [36] gphap.uchicago.edu (2021): Graduate Program in Health Administration and Policy, <https://gphap.uchicago.edu/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [37] chas.uchicago.edu (2021): The Center for Health Administration Studies, <https://chas.uchicago.edu/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [38] imperial.ac.uk (2021a): International health management, <https://www.imperial.ac.uk/business-school/programmes/msc-international-health-management/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [39] imperial.ac.uk (2021b): Courses Group H, <https://www.imperial.ac.uk/study/pg/courses/#group-H>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [40] healthcare-management-degree.net (2021): Graduate health care management degree, <https://www.healthcare-management-degree.net/best/graduate-health-care-management-degree-west/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [41] worldscholarshipforum.com (2021): What can you do with a public health degree, career opportunities, <https://worldscholarshipforum.com/hu/what-can-you-do-with-a-public-health-degree-career-opportunities/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [42] healthcarestudies.com (2021a): Health Care, <https://www.healthcarestudies.com/Bachelor/Health-Care/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [43] uibs.org (2021): Graduate master health care management, <https://www.uibs.org/graduate-master-healthcare-management.html>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [44] healthcarestudies.com (2021b): Healthcare Management Europe, <https://www.healthcarestudies.com/Masters-Degree/Healthcare-Management/Europe/>, megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [45] felvi.hu (2021a): Intézményi oldalak, https://www.felvi.hu/felveteli/egyetemek_foiskolak/IntezmenyiOldalak/meghirdetes.php?meg_id=29&elj=21a , megtekintés dátuma 2021.08.24.
- [46] felvi.hu (2021b): Szakleírások, https://www.felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakleirasok/Szakleirasok/index.php/szak/18999/szakleiras, megtekintés dátuma 2021.08.24.

- [47] szakmaitovabbkepzo.hu (2021): Egészségügyi menedzsment szakmacsoport, <https://www.szakmaitovabbkepzo.hu/egeszsegugyi-menedzsment-szakmacsoport/#>, megtekintés dátuma 2021.08.24.